

Aangrenzende kleuren

Ander werk van Jakub Małecki in vertaling

Roest (roman, 2020)

Saturnin (roman, 2022)

Jakub Małecki

Aangrenzende kleuren

Uit het Pools vertaald door
Karol Lesman

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2024

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van
het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Deze uitgave werd ondersteund door het
©POLAND Translation Program.

Oorspronkelijke titel *Sąsiednie kolory*
Copyright oorspronkelijke editie SQN, Polen
Copyright © 2023 Jakub Małecki
Copyright vertaling © 2024 Karol Lesman / Em. Querido's Uitgeverij B V,
Weteringschans 259 1017 XJ Amsterdam

Omslag Roald Triebels
Omslagbeeld © Estate of Fred Cuming. All rights reserved 2023 /
Courtesy of the late Manya Igel / Bridgeman Images
Foto auteur Tomasz Pluta

ISBN 978 90 214 8931 5 / NUR 302
www.querido.nl

Voor Marta

1

Ze zat in een oude bruine stoel naar haar rechterhand te kijken en wist zeker dat er in dit huis meer mensen moesten zijn. Die gedachte kwam soms bij haar op. Later verdween die weer, verdrongen door een andere – bijvoorbeeld dat ze moest gaan ontbijten. Het gebeurde ook weleens, en wel vaker, dat er zich in haar hoofd een alleen haar bekende vlakke en oneindige weide uitstreckte, waarop verleden noch toekomst bestonden, gebeurtenissen noch mensen, alleen zij, naamloos, zonder leeftijd, zittend in het midden.

Elke dag had ze twee of drie uren waarin alles op zijn plaats stond. Gewoonlijk vanaf het midden van de dag tot aan de warme maaltijd, en soms ook nog na de warme maaltijd. Ze herinnerde zich dan alles en iedereen, ze wist hoeveel mensen er in dit huis woonden en hoeveel er vroeger hadden gewoond.

Krystian, dacht ze bijvoorbeeld. Mijn zoon heet Krystian. Ze noteerde zijn naam op een stuk pakpapier, op de eerste bladzijde van een boek dat ze van de plank had gepakt, soms op de tafel, om later geen vragen te hoeven stellen. Maar als dat Later dan naderbij kwam, en daarmee haar slechtere uren, snapte ze niets van haar krabbels, dan hadden die geen betekenis voor haar. Dan wachtte ze tot er weer een betere tijd kwam, tot ze opnieuw Aniela zou zijn, en niet alleen die afgestompte, zwijgende onbeweeglijkheid.

Haar man heette Iwo en zat voor het grootste deel van de

dag naar hetzelfde raam te kijken als zij. Gedrongen, mollig, comfortabel aangepast aan zijn stoel, baande hij zich aan haar zijde een weg door de opeenvolgende minuten. Ze ademden. Ze schraapten hun keel. Hij zuchtte, waarbij hij eventjes van houding veranderde, terwijl zij om de zoveel tijd overeind kwam, naar de kast liep, iets rechtzette, iets een centimeter de ene of een centimeter de andere kant op schoof, waarna ze naar haar plaats terugkeerde. Een door takken doorsneden strook zonlicht gleed van rechts naar links over hun benen, als iets levends. Ze gingen naar beneden voor de maaltijden, die hun schoondochter voor hen bereidde, en Iwo sprak elke keer bij het opstaan vier woorden: ‘Hartstikke lekker, Regina. Bedankt.’

Ze keerden terug naar boven, naar hun twee ruime vertrekken op de omgebouwde zolderverdieping, gingen in hun stoelen zitten en ving hun onderbroken strijd aan met de tijd. Zo nu en dan schonk hij ’s avonds een glaasje cognac voor hen in en dan zwaaide zij met een brede glimlach, alsof ze nog nooit van haar leven iemand zoiets geks had zien doen. Ze gaven commentaar op de weersveranderingen en deelden hun woede als de etenstijden zonder vooraankondiging naar de ene dan wel de andere kant van een tijdspanne werden verschoven.

’s Zondags trokken ze erop uit naar de kerk. Ze liepen langzaam, bogen naar de mensen, spraken met niemand. Bij thuiskomst vertelde zij hem wie ze had gezien, wie een nieuwe jas had gekocht en wie er in de mis niet bij was geweest, volkomen alsof Iwo haar niet had vergezeld bij dit uitje, alsof hij dat alles niet zelf had gezien. Als hij langzaam induttede, wekte ze hem ongeduldig en ging verder met vertellen: Waleszka is volgens mij nog dikker geworden, mevrouw Droszcz was er zonder man, misschien was die dronken, en die jongen van Klimaszewski moest weer zo hard hoesten.

Ze leken op elkaar. Alsof ze vele jaren geleden uit dezelfde vorm waren gegoten en sindsdien individuele eigenschappen hadden verzameld, rimpels, gelaatstrekken en tics, die echter niet konden verhullen wat ze gemeen hadden. Ronde gezichten, hoge voorhoofden. Een smalle mond en die bijzondere zachtheid eromheen, alsof ze juist daar het snelst ouder werden.

Iwo sprak niet vaak. Hij was rustig, geduldig. In contact met zijn medemens glimlachte hij beleefd en verlegen, alsof hij zich op die manier voor iets wilde verontschuldigen. Aandachtig keek hij naar de takken van de vlierbes, naar de velden, naar de alledaagse onvermoeibaar terugkerende geboortes en het sterven van de zon waarvan hij al zeventig jaar getuige was. Soms viel hij in slaap. Hij had een grote neus die breed uitvloeide over zijn gezicht, als de neus van een oud-bokser. Hij hield van eten, hij deed graag een middagdutje. Zich op zijn magere benen voortbewegend droeg hij zijn buik voor zich uit als het bewijs van een goed leven, van jarenlange inactiviteit.

Ooit was hij timmerman en hield hij van de mensen, hij lachte luid, altijd en eeuwig had hij iets omhanden. Aniela herkende in hem niet langer die energieke, donkerharige man van toen, ze had de indruk dat hij precies zo was geboren, in die stoel, met zijn voeten netjes naast elkaar op het tapijt, met haar naast zich.

Ze keek door het raam naar buiten in de hoop dat er in haar leven nog iets zou veranderen, dat ze Aniela zou kunnen zijn van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en niet alleen die paar uurtjes per dag. Ze kende het patroon van de takken buiten, de ligging van de merelnesten, de vormen van de daken en de grenzen van de akkers.

Ze zag hoe Krystian de werkplaats verliet: met zijn haren die alle kanten op stonden, in zijn grauwe broek, met opge-

stroopte hemdsmouwen. Hij had een andere gelaatsuitdrukking dan gewoonlijk, levendiger. Hij moest iemand in de poort hebben zien staan, want hij stak zijn hand op en liep die kant op.

Ze hadden haar die ochtend gebracht. Eerst hadden de twee om zich heen gekeken en vervolgens was de man van de kar gestapt en had van zijn broek iets afgeslagen wat er niet op had gezeten. Hij kwam hem bekend voor.

Tijdens het gesprek was hij concreet, een en al wijze woorden waarmee hij goochelde en schitterde, zo iemand dus. Hij sprak over details, alsof hij wist dat je over iets moest praten voordat de zaak was beklonken, dat het er niet naar uit moest zien dat hij het hart niet op de juiste plaats had. Ze liepen met hun drieën de werkplaats binnen, in de geur en het stof, waar tot aan het plafond stapels planken oprezen. Dennen, beuken, essen, de man was het allemaal om het even. Toen ze het uiteindelijk eens waren geworden over hoe en wat, stelde Krystian de vraag die hij aan elke klant stelde.

‘Dat zou eigenlijk niet...’ begon het meisje. Ze had een ovaal gezicht en zag eruit alsof ze verborgen ging onder een dunne laag van zichzelf, alsof je even lichtjes die bovenlaag moest bijschaven om je ervan te vergewissen hoe ze er in het echt uitzag. Er ging een siddering door haar vader heen.

‘De longen,’ zei hij traag, in zijn mond was elk woord zwaar, rijp. ‘Het waren de longen.’

Hij glimlachte ten afscheid en liep in de richting van de kar, een brede schaduw achter zich aan slepend. Een door wolken versluisde zon hing vlak boven Koło, je zou er even een natte doek overheen willen leggen. Voorbij de poort zwierf, over

de Toruńskastraat, een hond. Mussen ravotten in de struiken.

Krystian was ervan overtuigd dat de vrouw over wie de klant had gesproken in die kar lag, dat als hij ernaartoe zou lopen en op zijn tenen zou gaan staan, hij haar silhouet, haar kleren en haar gelaatsuitdrukking, waarmee zij compleet zou worden, te zien zou krijgen. Hij had willen vragen hoe ze heette, dat zag er altijd mooier uit in zijn schrift, maar de man wekte de indruk op dit moment met rust gelaten te willen worden.

Traag liepen ze zo in de hitte, totdat het meisje ten slotte, zonder zich om te draaien, met haar stevige, dunne vingers Krystian bij zijn hand vastpakte.

‘U moet hem niet geloven. Mijn moeder is doodgegaan van verlangen.’

Als het waar was, dan zou dit het eerste geval in z'n soort zijn in zijn grote groene schrift met de van het vocht opbollende kaft. Vanbinnen krioelde het van de complete: jongeren en ouderen, vrouwen en mannen, kinderen, Joden, Polen en Duitsers. Je had erbij die door een kogel of door ziekte aan hun einde waren gekomen, door een ongeluk, door een val uit een boom of door verdrinking, er zaten soldaten tussen, boeren, onderwijzers, helden, lafaards, slachtoffers en zelfmoordenaars, er was zelfs een moordenaar bij, gewurgd door zijn medegevangenen in de kleine gevangenis van Koło. Velen had de ouderdom geveld. Het leek alsof die de laatste tijd aan kracht had gewonnen: alomtegenwoordig en onverzoenlijk zaaide hij een ware vernietiging onder de mensen.

Maar van verlangen had hij nog niemand.

Hij liep terug de werkplaats in, tussen de banen zonlicht waarin het stof dwarrelde, en keek even naar de stapels planken. Allemaal lagen ze zo gerangschikt dat het hout met een kern die het snelst uitzette en barstte zich zo ver mogelijk van het raam bevond. Krystian liep naar de oudste stapel toe, die het dichtst bij de muur lag, en liet zijn blik gaan over de lichtgekleurde randen, en zijn gedachten vluchtten langs de houtvezels, druppelden op de vloer en fladderden gedragen door de wind over de Toruńskastraat in de richting waarin de kar en daarmee de geschiedenis van de verlangende vrouw was verdwenen.

Hij ging op een krukje staan, pakte de dennenhouten plank die bovenop lag, trok eraan en voelde hoe plotseling bij de muis van zijn hand hout zijn lichaam binnendrong. Hij trok zijn hand terug, bracht zijn vinger tot op ooghoogte en zag van dichtbij hoe zich op de huid een rood, blinkend koepeltje vormde. Als de opkomst van iets.

Buiten klonken de stemmen van de meisjes, die in de tuin aan het rennen waren. Krystian bracht zijn lippen tot bij het almaar groter wordende heuveltje van bloed en even later drukte hij met zijn nagel onder de splinter en trok hem eruit. Helemaal? Of niet helemaal? Dat was in dit licht moeilijk te beoordelen.

Ja, hij kende die man ergens van. Hij had zijn naam op het puntje van zijn tong: nog even en hij zou het zich herinneren, hij zou het weten en misschien zou hij dan ook te weten komen wie de vrouw was die op een kar naar hem toe was gebracht.

Vastberaden, met de smaak van bloed in zijn mond en met blinkend zaagsel in zijn omgeslagen broekspijpen pakte hij nogmaals de plank beet en bracht hem naar de werkbank. Het licht ruwe oppervlak wekte bij hem soms hetzelfde gevoel op als de geur van het middageten, een soort plotselinge verwachting. Dan deed hij zijn ogen dicht en zag hij alle voorwerpen die hij van hout kon maken: commodes, kasten, stoelen, deuren, disselbomen, lateien, karren, boten, wiegen en galgen.

Hoewel hij welbeschouwd voornamelijk doodskisten maakte. De inwoners van Koło hadden er steeds meer van nodig, soms kreeg je de indruk dat hij iedereen al had voorzien en aan een nieuwe serie was begonnen, helemaal van voren af aan.

‘Die zullen mensen altijd nodig hebben,’ had zijn vader een keer gezegd. ‘Anders dan bijvoorbeeld een kast. Zonder kast kun je een heel leven leven.’

Trumny*. Alleen al het woord had iets ongewoons, een soort welluidendheid: als je het hard uitsprak, dreunde het tegen je verhemelte. Krystian stelde ze zich voor als rijtuigen, ze moesten solide en comfortabel zijn, ze moesten veel kunnen hebben, want onderweg deden zich vast een heleboel kuilen en oneffenheden voor.

De gedachte kwam bij hem op dat hij zich voor deze vrouw bijzonder moest inspannen, dat haar weg misschien wel hobbeliger zou zijn dan de andere, en waarschijnlijk ook langer. Doodgaan van verlangen doe je niet zomaar...

Regina's stem klonk door het raam. Voetgetrappel van de meisjes.

Krystian sloeg zijn handen af en liep het erf op, waar hij een ogenblik verblind door de zon bleef staan en zich voorstelde hoe ver de kar nu zou zijn. Ten slotte liep hij in de richting van zijn huis, maar in plaats van naar de keuken te gaan, waar iedereen al aan tafel ging, begaf hij zich naar zijn kamer, met een raam dat op de tuin uitkeek, ging aan zijn bureau zitten en sloeg het groene schrift met de complete open. Zelfs hier, achter de gesloten deur, kon hij de geuren ruiken: van aardappelsoep en een of ander gebraad. Lever. Hij wreef over zijn neus, sloeg voorzichtig de bladzijden om, en op een halfllege schreef hij: 'Onbekend – van verlangen.'

Het vinden van de Duivel zou waarschijnlijk niet zo heel erg moeilijk hoeven zijn.

Pola had regelmatig met hem van doen, hij dook op in de monden van de volwassenen, op de preekstoel in de kerk, tussen de glazen tokayer en in de vloeken die met dik speeksel op de grond werden gespogen. Ze meende dat hij een populair en geheimzinnig iemand moest zijn, een beetje zoals Dwaze Leokadia, over wie velen spraken maar die bijna niemand goed kende.

Alles was begonnen in de zon en het gras, in de geur van vochtige aarde, in brandneteljeuk: die dag had een boze mama tegen papa gezegd dat ze alle hoop had opgegeven, en Pola had dit door het open raam toevallig opgevangen, op haar hurken in de groene manen van de tuin, waar het haar vlak daarvoor nog bijna was gelukt met haar handen een roodbonte bosparelmoervlinder te vangen.

Mama had er allerlei vodjes van zinnen uitgegooid: dat ze hem niet kon, dat ze het zich anders had voorgesteld, dat hij een gedroomde zoon en dat ze niet wist waarom. Het raam had toen met vaders stem geantwoord: 'Nee, zo mag je niet praten.'

Er was een andere bosparelmoervlinder komen aanvliegen en Pola had moeten kiezen tussen hem en afluisteren: ze had haar potentiële buit met de roodbonte vleugels laten ontsnappen en was naar het raam blijven kijken, dat nu met

de stemmen van beiden fluisterde.

‘Ik zou zo naar de Duivel zelve zijn gegaan. Als dat zou helpen.’

‘Regina.’

‘Als ik niet kan slapen, dan denk ik... Je hebt het zo vaak gezegd... Ik zie het helemaal voor me, hoe je hem meeneemt, hem het meubelmaken leert.’

‘Ik kan het ook de meisjes leren.’

‘Ik weet dat je een fantastische...’

‘Regina.’

‘...en dat hij zou opgroeien tot een geweldig iemand.’

Papa was toen vlak bij het raam komen staan en Pola had zich teruggetrokken in de veilige zone van de begonia's, papavers en balsemien, waarna ze om het huis was gelopen en op de oude, in de aarde verzonken boomstronk van de notelaar was gaan zitten, die haar opa lang geleden in een naar het schijnt vreselijke nacht had omgehakt.

De hele week daarna had ze zich afgevraagd wat ze zou kunnen doen om tot een geweldig iemand op te groeien. Ze had het aan de oude Siemaszko gevraagd, toen die met zijn schildersezel, waarop hij als op een weerbarstig derde been steunde, niet ver van hun huis was langsgekomen, en toen bleek dat je om tot een geweldig iemand op te groeien een luidruchtige jongen moest zijn, veel wodka moest kunnen drinken en geen oog voor anderen moest hebben.

Ze had Misia in vertrouwen genomen. Ze had voor haar het gesprek herhaald dat uit het raam over haar heen was gegoten en ze hadden lang nagedacht over het afgeluisterde probleem, maar geen enkele oplossing had mogelijk geleken – op één na.

De persoon tot wie ze zich zouden moeten wenden, was haar klasgenootje Janek, die voor zover zij wist om de een of andere duistere reden smoorverliefd op haar was. Hij had grote, uit elkaar staande voortanden, hij interesseerde zich voor vogels, waarvan hij de namen zowel in het Pools als in het Latijn kende. Als ze vlak langs hem liep, somde hij die vaak op, met een trillende, welluidende stem die droop van de hoop op een heel klein beetje aandacht van haar.

Pola was bang voor een gesprek met hem, maar het was nu juist Janek die vorige herfst had volgehouden dat hij tijdens het paddenstoelen plukken met zijn vader de Duivel in hoogsteigen persoon had ontmoet. Geruchten over dat geheimzinnige wezen hadden weliswaar eerder de ronde gedaan en paddenstoelenzoekers waren hem naar het schijnt op zijn minst een paar keer tegengekomen in het bos, maar tot nu toe was alleen Janek in staat geweest precies de plaats aan te duiden waar de Duivel zijn honk had. Hij beweerde dat die in de dichte struiken langs een kleine open plek woonde, een eindje buiten de stad in de richting van Kłodawa.

‘Vlak achter het berkenbosje, maar ik raad je aan daar niet heen te gaan,’ zei hij met het air van iemand met ervaring, iemand die dus ook belangrijker was dan degenen tot wie hij deze woorden richtte.

Het thema ‘Duiwel’ voerde precies een week de boventoon in de gesprekken van de leerlingen van de tweede klas lage-

re school in Koło, om uiteindelijk plaats te maken voor het bericht over een dansavond met een echte Kujawische jazzband en een gerucht over een zekere Oostenrijker, die naar het scheen een vliegtuig had gebouwd van een motorfiets en vleugels.

De woensdag volgend op het gesprek met Misia ging Pola met haar vader naar de markt, wetende dat Janek en zijn vader daar zoals elke week ook zouden zijn, om vervolgens net zo lang tussen de groenten en het fruit te slenteren totdat ze hem tegenkwam. De jongen was zich – hoewel hij veinsde dat dat niet zo was – elk moment pijnlijk bewust van waar zij zich bevond, dus nu moest zij doen alsof ze niet zag dat Janek het liefst helemaal in zijn schulp wilde kruipen, hoe hij vocht met een overschot aan speeksel in zijn mond en met zijn ogen rolde, hoe hij zijn pas vertraagde en weer versnelde, vertraagde en weer versnelde...

‘Hallo.’

Dit kon hij niet langer verdragen – twee hele lettergrepen, een korte en een lange, aan hem gericht, aan hem, aan hem alleen. Hij liet zijn hoofd hangen, maar liep op de een of andere manier verder, broos, zwaar.

Hoewel ze niet begreep wat er precies met hem gebeurde, maar wel beseftte dat zij er de oorzaak van was, week Pola terug en vroeg de lucht boven zijn hoofd om precies aan te geven waar de Duivel woonde en hoe hij eruitzag, en of hij heel erg gevaarlijk was.

Toen het na een paar stappen tot Janek was doorgedrongen dat hij te maken had met een vraag waarop hij kon antwoorden zonder verschrikkelijke woorden als ‘ik’ of ‘jij’ te gebruiken, ging hij wat meer rechtop lopen, haalde diep adem en gooide er toen in één adem uit: ‘Hij is groot, vermoedelijk nog wel groter dan dokter Stein en hij heeft een grote hond, en eerlijk gezegd is het waarschijnlijk een wolf, en praten doet

hij al helemaal niet, hij kijkt alleen maar met zijn boze ogen, en het beste wat je kunt doen is wegrennen, want anders verandert hij je nog in een steen of iets ergers.'

Hij legde haar zorgvuldig uit waar hij hem had ontmoet en hoe daar te komen, en daarna liet hij opnieuw zijn hoofd hangen en zag hij eruit alsof hij wachtte tot iemand hem in zijn flagrante ongeluk de genadeklap zou geven, dus nam Pola met enkele vlotte woorden zonder scherpe randjes afscheid van hem en voegde zich weer bij haar vader.